

3. Świat islamu – wykład

w oparciu o podręcznik „Zrozumieć przeszłość” Nowej Ery oraz Historię Powszechną. Średniowiecze, Tadeusza Manteuffla

1. Arabowie

- a) Koczownicze plemiona semickie, które zamieszkiwały Półwysep Arabski. Żyli w rodzinnych klanach, które łączyły się w plemiona prowadzące między sobą ciągłe wojny. Obowiązywały w nich całkowita lojalność wobec klanu i prawo odwetu.
- b) Zajmowały się hodowlą wielbłądów, owiec i kóz, rzemiosłem i handlem, wykorzystując położenie Płw. Arabskiego między kontynentami: Europą, Azją i Afryką. Przez Półwysep Arabski przebiegały szlaki handlowe z Indii, Chin, Afryki Wschodniej, Bizancjum.
- c) Arabowie wierzyli w wielu bogów, którzy objawiali się pod postaciami ciał niebieskich. Oddawali cześć duchom mieszkającym w kamieniach. Dużą rolę odgrywały pielgrzymki do świętych miejsc. najważniejszą była **świątynia Al-Kaaba w Mekce**, gdzie czczono Czarny Kamień.

2. Mahomet — twórca religii monoteistycznej Arabów — islamu.

- a) Żył w Mekce na przełomie VI/VII w. Zajmował się handlem. Od 610 r. miał szereg objawień (m.in. ukazał mu się Archanioł Gabriel), dzięki którym stworzył podstawy nowej religii.
- b) Mahomet uważał siebie za proroka, którego wybrał Bóg, by ludzie powrócili do wiary Abrahama, by wprowadził wśród Arabów monoteizm. Głosił nieuchronność Sądu Ostatecznego dlatego nakazywał całkowite podporządkowanie się człowiekowi woli bożej.
- c) W 622 r. został zmuszony do ucieczki z Mekki za głoszenie swoich poglądów. Udał się do Jatribu (dzisiejsza Medyna czyli „miasto proroka”). Ucieczkę tę muzułmanie nazywają „**hidżra**”, jest to data od której muzułmanie rozpoczęli liczenie lat — jest to początek muzułmańskiej nowej ery. Mahometowi udało się przekonać do swoich poglądów część swoich ziomków. W 630 r. zdobył Mekkę i stanął na czele wszystkich plemion koczowniczych. Zjednoczył Arabów. Zmarł w 632 r.

3. Religia — islam

Założenia:

- a) jest jeden Bóg = Allach, który zsyła na ziemię proroków, którzy głoszą jego nauki. Mahomet uważał siebie ostatniego proroka Allacha.
- b) Człowiek jest zobowiązany do bezwzględnego posłuszeństwa woli bożej. Jego zbawienie zależy od postępowania. Dlatego też słowo muzułmanin pochodzi od słowa muslim — ulegli.
- c) Muzułmanie mają 5 filarów wiary: (1) wyznanie wiary (2) jałmużna (3) modlitwa 5 razy dziennie z twarzą zwróconą do Mekki. (4) posty w przepisanych dniach (5) pielgrzymka do Mekki (raz w życiu). Muzułmanin musi ściśle przestrzegać tych reguł. Obowiązuje go ścisły post dotyczący wieprzowiny i alkoholu.
- d) By uzyskać zbawienie można również wziąć udział w świętej wojnie przeciwko niewiernym („dżihad”). Śmierć w takiej wojnie zapewnia zbawienie.
- e) Nauki (objawienia) Mahometa zostały spisane po jego śmierci. Tworzą świętą księgę „**Koran**”, składa się ona ze 114 sur (pieśni) i jest kodeksem prawno—religijnym. Koran jest źródłem prawa tzw. **szariatu**, który reguluje zasady współżycia muzułmanów. Relacje o życiu proroka tworzą tzw. **Sunnę** — zbiór opowiadań o życiu Mahometa początkowo przekazywany ustnie przez jego towarzyszy, który oprócz Koranu stał się źródłem szariatu (prawa) .

4. Przyczyny siły islamu:

- kultura islamu nie była skomplikowana — wystarczyła recytacja Koranu, modlitwa i medytacja,
- nie wymagał liturgii oraz kapłanów, w przeciwieństwie do chrześcijaństwa,
- świątynie oprócz religijnych pełniły również funkcje centrów politycznych, gospodarczych a nawet wojskowych,
- zasady szariatu były jednoznaczne,

- doktryna islamu była bardzo prosta i zrozumiała dla ogółu,
- muzułmanie uznali wojnę za narzędzie szerzenia swojej religii i źródło bogactwa, zgodnie z prawem boskim.

5. Powstanie państwa arabskiego

a) Z chwilą śmierci Mahometa w 632 r. władzę nad Arabami przejęli kalifowie.

Kalif to „zastępca zesłany przez Allacha”. Początkowo kalifowie byli wybierani. Musieli wywodzić się z rodu Mahometa bądź być z nim spowinowaceni. Pierwszych czterech kalifów nazywa się sprawiedliwymi. Byli oni wybierani. Stali na czele państwa teokratycznego, którego stolicą była Medyna. Żyli bardzo prosto i skromnie. Przede wszystkim byli przywódcami religijnymi. Byli to:

- 1) Abu Bakr (632—634), teść Mahometa. Za jego panowania rozpoczęła się ekspansja plemion arabskich. Religijną przyczyną ekspansji było szerzenie nowej wiary; przyczyną ekonomiczną — przeludnienie Arabii. Część wyznawców uważała, że pierwszym kalifem powinien zostać Ali — kuzyn Mahometa.
- 2) Omar = Umar (634 – 644),
- 3) Osman = Usman (644 – 656),
- 4) Ali (656 - 661), który został kalifem na drodze wojny domowej i w ten sam sposób stracił władzę. Został zamordowany wraz z rodziną.

b) Po śmierci Alego kalifem został Moawi, który zapoczątkował panowanie dynastii Ommajadów = Ummajadów (661 – 740 r.;

- przeniósł stolicę do Damaszku,
- kalifowie nie byli już wybierani — od tego momentu tytuł był przekazywany dziedzicznie,
- państwo teokratyczne przekształciło się w monarchię arabską, która czerpała z wzorów monarchii bizantyjskiej,
- Arabowie domagali się pierwszeństwa w dostępie do urzędów, natomiast muzułmanie innego pochodzenia sprzeciwiali się faworyzowaniu Arabów.
- za panowania dynastii Ommajadów muzułmanie podzielili się na dwa odłamy:
 - 1) **sunitów** — oprócz Koranu za źródło wiary uznali również Sunnę. Stanowili większość muzułmanów,
 - 2) **szytów** — za źródło wiary uznają tylko Koran. Początkowo byli to zwolennicy Alego, którzy uważali że tylko jego potomkowie zostali wyznaczeni przez niebiosa do sprawowania władzy. Szytici nie uznają ani Sunny ani władzy trzech pierwszych kalifów uznając ich za nieprawnych. Stanowili mniejszość muzułmanów.
- Ommajadzi stracili władzę w 747 r. na skutek rewolty, która wybuchła we wschodnim Iranie, a na czele której stanęli Abbasydzi. Uważali oni, że są bliżej spokrewnieni z Mahometem i mają większe prawo do sprawowania władzy.

c) Rządy dynastii Abbasydów (od 750 r.)

- pierwszym kalifem z tej dynastii został Abu al-Abbas. Wymordował prawie cały ród Ommajadów. Przeżył jedynie Abd ar-Rahman, który przeniósł się na Płw. Iberyjski i założył kalifat Kordoby,
- przeniesiono stolicę do Bagdadu; wzrosła rola regionu Zatoki Perskiej,
- wzorowano się na perskiej tradycji politycznej.
- z dynastii Abbasydów wywodzą się najwięksi władcy arabscy Al—Mansur (754—775), Al—Mahdi (775—785), Harun As Raszid (786—809).

6. Podboje arabskie

a) rozwój terytorialny państwa arabskiego

Wiek	Obszary zdobyte	Koszt państwa
VII	Syria, Palestyna, Egipt, część Afryki Północnej, Anatolia	Cesarstwo Bizantyjskie
	Persja	Persja
VIII	Afryka Północna aż po Maroko	Cesarstwo Bizantyjskie

	Płw. Iberyjski (ziemie podbite nazwano Andaluzją)	Państwo Wizygotów
	Azja Środkowa – dzisiejszy Afganistan i Pakistan, Kaszgar i Turkiestan; początek ekspansji na dolinę Indusu	

b) przyczyny zwycięstw Arabów

- plemiona arabskie cechowała wola walki z niewiernymi zgodnie z nakazem religijnym,
- chęć zysku – podbój akceptowanym sposobem bogacenia się,
- trudności wewnętrzne w Cesarstwie Bizantyjskim i Persji uniemożliwiły skuteczny opór,
- przychylne nastawienie mieszkańców Syrii i Egiptu do Arabów – mieszkańcy nie mogli pogodzić się z polityką cesarza bizantyjskiego, który zwalczał arianizm i monofizytyzm

c) zahamowanie podbojów arabskich w VIII w.

- w Europie Wschodniej Arabom nie powiódł się podbój Konstantynopola (717—718);
- w Azji Arabom przeciwstawiły się Chiny co zmusiło Arabów do opuszczenia Fergany w 715 r.;
- w Europie Zachodniej Arabowie zostali powstrzymani przez Franków pod Poitiers (732 t.).

d) przyczyny trwałości podbojów arabskich :

- Arabowie prowadzili wojny zdobywcze, a nie niszczycielskie,
- pozyskiwali współpracę lokalnych elit,
- przejęli bizantyjską i perską administrację oraz system podatkowy,
- nie zwiększali nacisku fiskalnego,
- w prowincjach władzę sprawowali gubernatorzy (emirowie), którzy byli tolerancyjni wobec wyznawców innych religii,
- Żydów i chrześcijan uważano za „ludy Księgi”.

7. Organizacja państwa arabskiego

a) na terenach podbitych początkowo utrzymano administrację perską i bizantyjską, która pobierała wszystkie daniny. Do danin zaliczano: (1) **haradż** czyli podatek gruntowy oraz (2) **dżyzje** czyli pogłównne – podatek od innowierców nazywany inaczej.

b) na ziemiach podbitych zakładano specjalne obozy wojskowe. Było to możliwe gdyż wszyscy mężczyźni byli zobowiązani do służby wojskowej. Wojsko zapewniało więc bezpieczeństwo wewnątrz państwa i nie dopuszczało do buntów. Arabowie byli zainteresowani podbojami gdyż było to główne źródło ich dochodów. Kalif dzielił łupy wojenne między wojsko a sam zatrzymywał 1/5 zdobyczy

c) w późniejszym okresie przeprowadzono reformę państwa arabskiego. Podjęła się tego dynastia Abbasydów. Reforma ta była związana ze zmianą stosunków wewnątrz państwa.

- nastąpiła redukcja wojska, które przekształciło się w **wojsko „zawodowe”**, któremu wypłacano żołd
- **zrównano wszystkich wyznawców Allacha w prawach** (tak Arabów jak i nie Arabów). W ten sposób każdy mieszkaniec państwa arabskiego miał szansę awansu pod warunkiem, że był wyznawcą Allacha
- przeprowadzono **reformę administracji**: najważniejszym urzędem był urząd wezyra; zarządzał kancelarią państwa, był „wyrazicielem woli kalifa”, do urzędów centralnych zaliczono: sędziów, komendanta policji, skarbnika i naczelnika poczty, który pełnił rolę szefa wywiadu. Urzędy otrzymały nazwę **dywanów**. Do administracji lokalnej zaliczamy: **emira** — naczelnik prowincji mianowany przez kalifa. W swych rękach łączył władzę cywilną i wojskową. Mianował lokalnych urzędników i dowodził lokalnym wojskiem. Samorządy miast i wsi — odpowiadały za regularne płacenie podatków poborcy podatków, naczelnicy okręgów, sędziowie i policja.
- podatki zostały podzielone na: (1) obowiązkową jałmużnę = cakat, (2) podatek gruntowy (haradż) i (3) pogłównne = dżyzje. 1/5 podatków otrzymywał kalif, reszta pozostawała w prowincji na administrację i utrzymanie wojska.

8. Cywilizacja islamu – prezentacja